

DE
POTVS COFE ABVSV
CATALOGVM MORBORVM

AVGENTE
GRATIOSISSIMÆ FACVLTATIS MEDICÆ
PERMISSV

PRO LOCO
IN EADEM ALIQVANDO OBTINENDO
EX MORE DISPVTABIT

ANTONIVS GVILIELMVS PLAZ
PHIL. ET MED. D.

HORIS POMERIDIANIS
RESPONSVRO

JOANNE GOTTLIEB GLEDITSCH

LIPS.
PHILOS. MAGISTRO.

AD DIEM XII. JVNII M DCC XXXIII.

RECUSA
LIPSIÆ M DCC XLIV.

SENECA NATVR. QVÆST. L. IV. C. 13.

Aquam, quam natura fluere & patere omnibus voluit, cujus haustum vitæ publicum fecit, quam tam homini quam feris avibusque & intertissimis animalibus in usum large ac beate profudit, contra se ingeniosa luxuria redegit ad premium. Adeo nihil potest illi placere, nisi carum. Illi, cui divitiæ molestæ sunt, exeogitatum est, quemadmodum etiam aqua caperet luxuriam.

CONSPECTVS DISSERTATIONIS.

- §. I. *Voluptas novitatis mater, exemplum romanorum, caldam bibentium, transitio ad detectionem potus Cofe.*
- §. II. *Origo Cofe.*
- §. III. *Varia ejus denominationes.*
- §. IV. *Error eorum, qui mori, vel leguminis speciem esse arbitrantur.*
- §. V. *Patria ejus, modus propagandi, & ad terras nostras transportatio.*
- §. VI. *Arboris descriptio cum caractere addito.*
- §. VII. *Unde sit, quod fructus Cofe fabarum nomine, falso tamen appellari soleant.*
- §. VIII. *Transito ad tractationem medicam, ubi in genere de aquarum potatione, nostris temporibus usitatissima paucula præmonentur.*
- §. IX. *Partes Cofe constitutivae explicantur.*
- §. X. *Hinc non omnibus subjectis*

- subjectis convenire ejus
usum declaratur.*
- §. XI. *Stomachi concoctioni
obest, falsa opinio refu-
ratur quod nutriat, cau-
sa nutritionis lacti affu-
so relinquatur.*
- §. XII. *Vis ejus effæmi-
nandi.*
- §. XIII. *Bilioforum me-
lancholicorum & pitui-
tosorum constitutioni no-
cet.*
- §. XIV. *Hydropicorum
intendit Symptomata.*
- §. XV. *Literatos emaciat.*
- §. XVI. *Fœmellarum
damnum tum in re
domestica, tum in faciei
deturpatione.*
- §. XVII. *Generationis
impedit negotium.*
- §. XVIII. *Infantibus mi-
nime est concedendus
ejus usus.*
- §. XIX. *Conclusio hæc-
tenus dicta de abusu sal-
tem intelligenda indi-
gitat.*

A. Ω.

§. I.

Ostquam semel veteri abdicata simplicitate in luxum desuere coeperunt homines, non potuerunt non novis quotidie excogitatis, ac undecunque anxie congestis deliciarum generibus suum demulcere genium. Omni prope modum natalis soli penit excusso ad ipsos Arabes & Indos excurrerunt, solem fecundiozem, ubi oritur, quam ubi occidit, præpostere rati. Quem fugit, ut hic modo per lancem saturam quædam nominemus, inde ad nos nescio an infelix illud tabaci lolium allatum? quo, si amatores illius audias, (a)

Nil majus meliusve terris

Fata donavere, bonique Divi

*Nec dabunt, quamvis redeant in aurum Tem-
pora prisum.*

A

Hujus

(a) Horat. Carm. L. IV. Od. 2.

Hujus introducto usu, fumo adeo vesci didicerunt, eo tantum sibi placentes, ut, si non animam, saltem illius voluptatem per traducem, seu canalem tubuli fictilis transferri credant. Fumabant igitur ora, sed potu adhuc domestico proluenda, cum ecce opportune adveheretur fabarum genus, præparando inde potui calido aptum, quo Deorum Nectar restitutum videbatur. Vix nomine opus, quando, si potum nectareum vocas, nemo non illum, quem vulgo COFEE appellant, innui, sponte auguratur. Incognitus hic majoribus, primum a paucis & proceribus medicamenti ad instar adhibitus, paulo post omnibus familiaris, ab aris tantum non ad haras, & a tiaris ad triarios abiit. Ita a vero rerum usu degenerare solent plerique, veteribus Romanis, quorum jam ad exempla omnem morum simplicitatem cum luxu commutarunt, in eo quoque simillimi, ut, sicut hi olim potus Caldae, ita potus Cofetani abusum pessimum introduxerint. Non obscure forte aut injucunde hos invicem si comparem, vitiorum proderetur recursus, nostrique seculi κακοζηλια, ni nimis extra oleas vagari viderer. Sufficit, Romanos primum raro, & sanitatis causa Caldam potasse, mox magnos ejus desorbuisse calices, hinc cœnis & prandiis intulisse, tum defruto melle, nardo miscere didicisse, partim novitatis studio incensos, partim principum virorum exemplis allectos, partim voluptate lacestos. Peculiarem ejus ministrandæ seruum alebat qualibet domus, præparandæ vero pretio-

Historia Cofetani (a) fa

ſa juxta ac ingenioſa oſtentabat vaſcula, de quibus omnibus data ac doctiſſima opera differentem legere juvabit JCTum vere humanum GEBAVE-
RVM. (b) Summa hæc Caldæ aviditas non unum veterum auctorum ac Poëtarum ſomma provocans, ipſi Imperatori Tiberio nomen Caldii inter ridentes fecit. Hodie, ſi tam multos Caldæ Cofetanam adeo immodice & impotenter ſitientes, ſi invento, quod potum fabalem reddat ſapidiorem, non quod pueri in faba inveniffe ſe gloriantes videas, an non ad hos quoque Caldiorum, aut, ſi mavis Fabiorum, nomen aprabis, quod inclutam illam romanorum gentem ab eſu fabarum familiari & grato naſtam legimus. Sicut enim ægrorum ſitim potus accendit, ſicut ignis lignis ardentibus non obruitur, ſed augetur: ita diuturna conſuetudo, jam facta neceſſitas aviditatem acuit. Sentiunt damnum domesticum cordati Catones, & Curii, & bacchanalia hæc Cofetana execrati ad raucedinem clamant:

*O mulier mulier! querenda pecunia primum
Cofee poſt nummos.*

Alii abuſui remedium, legemque ſumptuariam, nequid ipſa republica detrimenti capiat, & dum potum hunc otioſi ſorbillant, facultates civium æque ac bona decoquantur, poſtulant. Non uno loco celebris ille morum in Anglia ſpectator tabernas Cofetarias turbulentorum conſiliorum offi-

A 2

cinas

(b) De Caldæ & Caldi potu apud Veteres.

cinas vocat, furdis tamen narratam fuisse fabulam auribus, indies majora capiens incrementa abusus luculenter testatur. Commovit me istud tam lente imperans cacoëthes, ut, quod olim in tabaco sternutatorio factum multis non displicuit, quantum hic ex potu Cofe detrimenti sit metuendum, explicatum daremus. Tantum autem abest, ut scholam profitear Pythagoræ, (c) qui fabis prorsus abstinere iussit, cum potius diversa ejus modico usui relicturus sim commoda, de gula saltem huic semel assueta id solum obtinere cupiens, ut negata sibi indies largiori ejus infusione justum tandem servare sciat modum. Et quanquam quis forsitan nobis Iliada post Homerum objiciat, morbo tamen, & abusui inueterato & tenaci, illi non unam medicinam, huic præceptum parandum esse, quilibet largietur.

§. II.

Licet vero, quæ medicæ sunt contemplationis nobis hic maxime monere constitutum sit, operæ tamen pretium censuimus, pauca de historia hujus potus præfari, tum, quod illam non raro juvare soleat, tum vel hac, si præceptis medicis non poterimus, apud amatores ejus aliquam saltem gratiam meritori. (d) Vix hominis memoriam egreditur,

(c) v. Gell. L. IV. C. II. & Cic. de Divin. L. I. c. 30.

(d) Hujus potus mos primum maxime in regione Mecca invaluit ubi tamen Gubernator ex consilio devotorum, qui eum legibus putabant contrarium, eundem interdixit

ditur, quo nomen ejus apud nos increbescere cœpit. Hinc & potum istum in earum rerum numerum referri audias, quarum inventionis gloriam ultimæ seculi ætati, ad sublevandas majores præ pristina molestias benignius quoddam fatum servasse creditur. Quis primus inter Europæos salivam moverit, potumque hunc notum reddiderit, si quæras, apprime huc facientia invenies in itinerario Arabiæ felicis, gallice scripto, & Parisiis 1716. edito, cui addi meretur Commentarius de arbore & fructu Cofee, item Tractatus historicus de origine & progressu Cofee, qui uterque Lipsiæ germanico idiomate prodit anno 1717. Nominandus autem hic nobis cum Marco Mappo, Medico Argentoratenfi in Dissert. de Potu Cofee junctim cum alia de Potu Thee & Chocolate edita Argent. 1695. videtur Leonhardus Rauwolfius, Augustanus, qui

A 3

arti

adeo, ut in transgressores dure animadverteret. Sed re ad Sultanum Ægypti delata revocare illam prohibitionem, & abusum solum inhibere jussit, quoniam etiam res optima uti aqua fontis Zenzem in abusum abire queat. Vid. Journ. des Scavans pour le mois de Sept. 1716. p. 246. 247. Eadem fata expertus est Constantinopoli, ubi legi ideo contrarius dicebatur, quia faba usta species esset carbonis, cujus usus lege sit prohibitus. Claudebantur tabernæ, renovabantur mandata. Sed consuetudo & delicia potus incitabant homines, ut religione posthabita intra privatos parietes & clam crebro absorberent, usque dum inspectores poliiciæ frustra hic agi animadvertentes, & Clerici ipsi ejus usu capti eum permitterent. Journ. des Scav. pour le mois de Sept. 1716. p. 247. & 248.

arti salutari aliquamdiu Augusta Vindelicorum non sine laude operatus, incredibili dein Botanices amore captus, Senatus permissu in Orientem anno 1573. iter suscepit. Is in itinerarii germanici C. 8. quo a se observata diligenti consignavit manu, Cofe fructus mentionem injicit. Hujus igitur diligentia debemus victimas, qui exploratis Orientalium deliciis, notitiam fructus Cofee, uti olim missi Israëlitæ vuas ex terra Cananitica bono omine apportavit. (e)

§. III.

Celebratus autem hic fructus non sub uno innotuit nomine. Etenim si Domini Du Four Tractatum C. I. & Simonem Pauli de abusu Tabaci & Herbæ Thee p. 58. sequamur, fructus hic antequam in pulverem redigitur, æque ac arbor ipsa Arabiæ incolis Buun, latinis Bunchum, Gallis Bon, potus vero inde præparatus Cofee audit, non secus ac aqua hordeo decocta tertium nomen producit. Hodie tamen discrimen illud parum attendi, nomen-

que

(e) In Europam primum inventus est Massiliam anno 1659. sed a paucis sumtus, circa annum 1660. plures mercatores Massilienses, diuturno secessu in Levanticas regiones ei assueti eum secum portabant, & adeo frequentem reddebant, ut anno 1671. tabernæ aperirentur cum magno hominum concursu. Id quod apud medicos multis contra potum hunc declamationibus, frustraneis tamen occasionem dedit. Journ. des Scav. supr. cit. p. 249. Parisiis anno 1669. epocha potus introducti quæri debet, ubi Legatus Soliman Aga a Sultano Mahumeto IV. ad regem Galliæ missus magnum fabarum pondus secum attulit. ibid. p. 249.

que posterius unice fere usitatum esse experimur. Ast hoc quoque varie, mox Cave, Cavet, Cahve, Cophe, Chaube, Chohava, Cahovah, mox aliter, pro diversitate uti videtur linguarum & regionum, ubi in usu est, effertur, apud nos Cofee appellatur. Turcæ, aliique Orientales pronuntiant Cohve, ejusque originem deducunt a Cohvet, robur, ipsius effectum in insigni corroborandi vi constituentes. (f)

§. IV.

Jam itaque aderat fructus, inque deliciis esse incipiebat, genere licet, ad quod referendus sit, nondum intellecto. Risum meretur, quod Du Four C. I. Tractatus de potu Cofe Thee & Chocolate narrat, suo tempore chartam quandam Parisiis circumvolasse, quæ fructum hunc pro moro venditans, egregias in simul ejus virtutes deprædicaverit; eadem de autore ejusdem sententiæ dici pote-

(f) Alii, cum quibus consentit Joh. Bapt. Tavernier in Itinerario Turcico etymologiam vocis ab Arabico *Cahovah* descendere putant, quod *vinum* significat, unde postea nomen ejus ad potum, quem Mahometani illi substituerunt, applicatum fuit. Prosper Alpinus Italus anno 1580. iter in Egyptum suscipiens & post reditum Professor Botanices & horri medici Præfectus in Academia Patavina in Libr. de plantis Egypti c. XVI. & de medicina Egyptiorum L. IV. c. 3. parem fovet sententiam, quod vinum significet.

poterant, quæ Horatius in arte Poetica v. 30. effatur:

Delphinum sylvis appingunt, fluctibus aprum.

Ipse etenim fructus, nequidem recens mori figuram refert, adeo, ut qui eundem sive nascentem, sive maturum & siccum, prout ad oras nostras apportatur, pro mori specie habeat, nonnisi somnians cerebrum gerere videatur. (g) Alii, interque illos Francisc. Baco Com. De Verulamio in hist. vit. & mort. herbis annumeravere, veniam tamen erroris hanc ob causam meretur, quod illius saltem mentionem obiter, & ex peregrina fama injecerit, alibi vero in sylva sylvarum Cent. VIII. Exper. 738. inter baccas referat. Ipse Du Four C. I. meritoque inde a Jacobo Sponio in nota subjuncta notatus non sat accurate versatus, peregrini leguminis speciem vocat, quod nomen teste Varrone *Rer. Rusticar. I. 32.* illa solum, quæ vellendo leguntur, non quæ subsecantur, merentur. Imo nos ipsi fructum parum proprio, & non nisi a similitudine quadam defumto nomine fabam appellamus, cum tamen arboribus annumerandus sit, quippe quæ fabas nunquam gerunt.

§. V.

Alit autem hanc arborem feracissima Arabia pars, quam olim felicem appellabant, hodie Yemen

(g) Alii ad speciem mirabilis Peruvianæ referunt, cum vero hæc semen unicum nudum gerat, Cofè vero baccam dipyrenam, illi falso annumeratur.

Yemen nuncupant. (h) Tanto autem magis hæc sibi propria bona gloriantur Arabes, quod arbor ista ex Æthiopia primum ad eos transplantata patrium hic solum invenisse, ibique & raro & parum fecunda videatur. Interim eodem, quo Arabes, qui hunc fructum, aliis terris negatum sibi proprium credebant, errore multi nostrum aliquando capti fuere, ejusdem aliis in terris propagationem impossibilem arbitrati. Constans enim olim fama fuit, Arabes providos, fructuum germen, antequam exportarentur, aut superfusa aqua calida, aut levi torrefactione extinguere. Ast, ut iis superfedeamus, quæ ex autopsia aliisque sat validis argumentis protulerunt jam ante nostra tempora viri experientissimi, id unicum ex multorum observatione, quos allegat Mappus in Dissert. supr. cit. p. 10. sufficiet, fructum nempe aquæ frigidæ aut spiritui vini injectum intra breve tempus rudimentum germinis protrudere, arboremque ipsam in non uno bene cultorum horto apud nos cerni. Non itaque erat quod mirabatur Johannes Rajus, Medicus Anglus, inter Botanicos magnum nomen, unicam regionem tam arctis finibus circumclusam tanta fabarum copia prodigæ tot hominum gulæ occur-

(h) Historiam inventionis per custodem Camelorum vel caprarum narrat Faustus Nairon Maronita, Linguae Chaldaicae & Syriacæ in Collegio Romano Professor in Dissert. quæ extat in Italor. eruditor. ephemerid. an. 1617. Hinc credibile, ejus usum adeo antiquum non esse, præcipue cum & ii qui prioribus temporibus peregrinati sunt, de eo, licet de aliis potus calidi generibus agant, plane sileant.

B

occurrere, nec unquam fuisse, qui vel unum fecundum granum ejus fructus quo (i)

Humana sibi doleat natura negato

furtim velut alter Prometheus ignem de caelo, ad sno pertulerit. Falluntur sane boni Arabes, quis enim nescit, vicinas regiones, maximeque Indiae Orientalis eadem lucri spe allectas arborem hanc magno numero in solum suum transtulisse. Inde accidit, ut, cum olim hic fructus non nisi ex Arabia felici, primum in urbem maritimam ad mare rubrum, Sues, indeque Aegyptum transestus, mercatura Venetorum ad nos perveniret, nunc, ubi India Orientalis celebri commercio huc a Batavis invento tantum fabarum proventum cum reliquis mercibus quotannis mittit, haec ab illis quas vulgo appellamus Levantische, utpote majores & bonitate ab aliis distinctae discrepent. (k) Nimis hyperbolice loqui videtur Nic. de Blegny, ex natione Gallorum, magna semper & insolita sonante in libro du bon usage du The du Cofe & du Chocolate an. 1682. edito, qui nobilem prope Diviodunum jam multos per annos arborem hanc pari, ut apud Arabes successu propagasse asserit, o sanctos credulos! dum, quod sibi (l)

haec nascantur in hortis

Numina,

cicer

(i) Horat. L. I. Sat. I.

(k) Ditiore inter populos Orientales non ex fructibus sed corticibus preparant potum, quos in locis ficcis & oclusis servant, cum ex humiditate saporem minus gratum trahant. Hinc Galli, qui in hisce regionibus eo potu usi sunt, eum valde laudant, alterique praefereunt, quippe cum eundem saccharo temperare non indigeant, ob nativam dulcedinem in-

cicer arietinum pro illa mirati sunt. Forſan nos ſecum haberet conſentientes, niſi & noſtra in urbe hortulanorum cognitam haberemus indefeſſam curam, ſummamque diligentiam, conſervandæ huic arbori neceſſariam, horum enim vigilantia factum, ut non ſemel arboris Cofe flores & fructus oſtenderit hortus Apelianus, præcipue tamen Boſianus, in quo non exiguam arborum reperiet curioſus ſpectator copiam, non tamen æque felici & facile negotio propagatarum, ac ſi Arabia ſolum & ſolem faventem habuiſſent.

§. VI.

Jam, cum ipſius arboris mentionem injicimus, ejusdem quoque clariorem ut tradamus deſcriptionem ordinis jubet ratio. Ut itaque lectori hoc & in paſſu ſatiſfiat, liceat verbis uti, quibus Juiſſieu p. 679. arborem Cofe deſcribit: „Arbor, inquit,“ unico Arabiae felicitis ſolo gaudere credita, impro-“ ba arte Amſtelodamum a Batavis translata in re-“ gium Pariſienſem hortum ſucceſſit. Hic educata“ ad Jaſmini genus recte revocata eſt. Ramis hinc“ inde binatim e caudice naſcentibus aſurgit. Cor-“ tici cinereus ineſt color. Folia ex ſingulorum ra-“ morum nodis bina, ac ex adverſo poſita erumpunt,“ laurinis fere ſimilia, ſuperne virentia, inferne“ pallida, molliora, ſaporemque & odorem nullum“ aromaticum ſpirantia. Albi flores monopetali, ex“ ipſis foliorum alis enati, brevi petiçulo nixi Jaſmi-“

B 2

neos

exiſtentem. Appellatur hic potus Cofe a la Sultane, de cujus præparatione vid. Diſſert. Epistoſica Mich. Fridr. Loehneri ad Dn. Conr. Barthold. Behrens, de novis & exoticis Thee & Cofe ſuccedaneis.

(1) Juv. Sat. XV. v. 10.

„neos hispanicos referunt. (m) His odor suavis,
 „levis licet. Stamina quinque medium floris oc-
 „cupant, fructus ex pistilli floris parte infima oritur,
 „calyce tetraphyllo viridi ac peregrino infitus, pri-
 „mum virescens, milii magnitudinem, dein crescens
 „cerasum adæquat, mox rubescit, ac perfecte ma-
 „turus ex rubro infuscatur. Huic caro subrubra,
 „nonnihil viscosa, sapore ingrato. Exsiccata fit
 „gratior, geminam frequenter, rarius unam invo-
 „luit capsulam, friabilem, subluteam, tenuem,
 „ex una parte gibbosam, ex altera, qua jungun-
 „tur invicem, planam. Capsulæ involucro recon-
 „ditur semen, ex viridi albicans, callosum, ova-
 „tum, convexum supra, subtus planum, ac pro-
 „funde in medio sulcatum., Satis accuratam jam
 dictus autor arboris hujus tradidit descriptionem,
 nisi quod nobis in eo peccasse videatur, quod flo-
 res arboris Cofè Iasmineis annumeravit. Jasmi-
 num enim si contemplemur, cumque floribus
 Cofè conferamus, egregie eosdem ratione figuræ
 & modi crescendi differre quilibet nostrorum Bo-
 tanicorum nobiscum fatebitur. Longo enim gau-
 det Jasminum infundibulo, folia non ad marginem
 crispata, sed plana nobis sistit, ipsosque flores in
 summitate saltem, non vero ad alas ramorum pro-
 rum.

(m) Berhaven in Indice plantarum, quæ in horto Aca-
 demico Lugduno-Batavo reperiuntur anno 1710. edito
 p. 250. hanc tradit arboris descriptionem: Jasminum
 Castanæ folio, flore odoratissimo rubro, cujus fructus
 Cofè appellatur. Falsam hanc esse arboris Cofè descri-
 ptionem vel jam descriptam nomine Cofè venire non
 posse, oculatiores nobiscum fatebuntur Botanici.

rumpentes exhibet, quorum quemlibet duplex bacca dipyrena sequitur. Quare rem acu fere tetigisse videri potest Celeberrimus Heisterus, qui, ne in nomen Cofè adeo hodie notum & deamatum injurius esse videatur, ejus forsan sub Jasmini specie cum nomine perituram celebritatem veritus, accuratori ipsius habita indagazione, novo generi arborem istam inferendam esse jure meritoque statuit, caractere tamen specialiori non simul addito. vid. Catalogus ejus plantarum de anno 1730. Nostri ergo erit officii, ut rectum quoque ejusdem suppleamus caractere, quippe de quo tradendo & accurate describendo neminem adhuc quantum scimus industrium vidimus. Est itaque Cofè arbor plantæ genus, flore monopetalo regulari, cujus pistillum abit in baccam dipyrenam. Præter modum florendi, supra jamiam indigitatum a Jasmino ratione laciniarum in eo differt, quod nonnunquam sex vel plures observemus in Jasmino lacinias, cujusmodi lusus in arbore Cofe nondum adhuc detectus fuit, accedunt quinque stamina alba cum infundibulo floris continua, quæ Heisterus in Jasmino nunquam observavit, in Cofè autem arbore, ubi sese distincte exhibent, causam nescio ob quam, petalorum nomine donavit. Notis porro distinctionis annumerandum pistillum bicorne, quippe quo Jasminum caret, denique & bacca rotunda, cum e contrario oblongam Jasminum gerat, transversim in pediculo hærentem. Quantumtopere cum veritate nostrum conveniat assertum,

ipsa ocularis testabitur inspectio, interim jam traditum characterem pro certo habebimus, certiorum ab oculatoribus Botanicis expectaturi.

§. VII.

Quis non itaque vel nobis tacentibus errorem eorum sponte sua videt, qui arborem hanc semina fabis similia gerere peruersè credunt? Quantopere enim a genere leguminum discrepet, multis exponere modis supervacaneum foret, cum neminem, nisi artis Botanicæ ignarum nobis hic contradicentem habituros credamus. Verosimilimum autem videtur, originem appellationis hujus ipsi denominationi deberi apud Arabes usitatæ, quibus Bunn dicitur, unde eveniebat, quod corrupto nomine, cum nostro vocabulo germanico *Bohnen* aliquomodo conveniente, & olim, & hodie adhuc nuclei fructus Cofe fabarum nomine veniant. Methodum fructum hunc torrefaciendi, & ejus pulverem decoquendi, hic recensere ordinis quidem juberet ratio, plura tamen hic ad ejus historiam facientia, utpote in itinerariis fufius reperiunda enarrare, ne extravagari nimis videamur, medica quæ restat tractatio, prohibet, curiosos lectores, de inventione, propagatione, in terras nostras e Gallia transportatione & præparatione plura scire cupidos ad Tavernierii & Olearii Itineraria, Du Four tractatum supra citatum & Sim. Pauli Commentarium de abusu Tabaci & Herbae Thee ablegaturi. (n)

§. VIII.

(n) Sunt, qui ex Sacro Codice antiquitatem arboris Cofe ejus-

§. VIII.

Quæ hætenus de origine, patria, varia denominatione, & descriptione arboris Cofè forsan non ingrata lectoribus recensuimus, fide quippe historica suffulti, eadem præmittere, ne sicco nimis pede ad medicam ejus disquisitionem statim transgrederemur, instituti jubebat ratio. Illi certe, qui ejus nimio usui indulgere, sanitatique suæ insidias struere non verentur, se mortem vel certe morborum iliada e longinquo multis sumtibus & magno emere pretio, quam propiorem si lubebat, faciliori negotio acquirere poterant, cognoscent. Nostris enim temporibus rem eo rediisse, ut non-

nisi

que fructuum usum notum jam veteribus seculis evincere student, dicto in I. Sam. XXV. v. 18. nixi, in quo de muneribus irato Davidi ab Abigaële oblatis agitur, verba textus hæc sunt: חֶמֶשׁ כֹּאִים קָלִי quinque sata polentæ, ubi vox קָלִי a קָלָה afflare vel torrefacere descendens, tostum significat, & Phaseolos Cofè torrefactos exprimere creditur. vid. Paschii nov-antiqua Cap. VI. p. 447. Probationem suppeditat Casp. Neumann. quod קָלִי Cofè denotet, in sua explicatione alphabeti Ebraici, quam vide in Act. Erudit. de ann. 1708. Mens. Mart. p. 114. sqq. Autor hic singulis literis significationem quandam inesse credens hanc verbi קָלִי tradit analysin. ק motum in circuitum & ל adverbium denotat impulsum, qui adversus ו extensionem longam agatur. Cum itaque Cofè in tostione hunc experiatur motum, ergo etiam קָלִי est Cofè. Equè infirma videtur probatio, ac eorum medicorum, qui ex plantarum signis vires earum colligere tentant.

nisi in abufu omnium cæteroquin minùs noxiarum rerum deliciæ quærantur, innumeris convincimur argumentis, at tamen, si quid unquam est, quod nobis Teutonibus, quos antiquiora tempora fortitudine & prudentia inclytos reddebant, hoc ævo famam obscurare valet, id certe potandi cupidinem esse, ipse, quamvis gentis hujus sim socius, fateri cogor. Pindari sane utilissimum sobrietati ut studeamus consilium, plus justo observari, non est cur multis probemus rationibus, ipsa pro nobis stante experientia. Optimum Poëta iste antiquissimus sanitatem conservandi remedium in aquæ usu constituebat, omnibusque, quibus de vitæ diuturniore cura erat, suum *ἀριστὸν ὑδωρ* panacæ loco commendabat. Egregios quos habeat ad tempora nostra sectatores, multi præter vinorum crates, aquarum scyphi quotannis hausti & ne gutta superfit, more palatino evacuati comprobant. Quanto vero cum emolumento, quanta cum sanitatis & vitæ conservatione huic præcepto mos geratur, medici peritiores judicabunt. At tamen vereor, ne & Medicorum quibusdam hic rem dijudicatu difficillimam obtrudam, cum non sine multorum, quamvis non omnium suasu, vel certe permissu hunc aquarum usum dicam an abufum? in consuetudinem abiisse compertum sit. Adeo egregia illa olim usitatissima, si modo adhibeantur, medicamenta, quæ, si non majorem, certe eundem exhibere poterant salutarem effectum, & guttatim sine ullo incommodo sumta faciliorem redde-

reddebant curam, in despectum abire videntur, ut nonnisi ea placeant, quæ mensuratim ingurgitari possunt. Quis non merito hominum rideat ineptam a quantitate medicamentorum ad majorem effectum exin sperandum conjecturandi methodum. Quis non societatem, aquarum potui immodico quotannis per aliquot septimanas voluptatis magis quam sanitatis causa indulgentem videns, Xanthi credat cernere imitatores infelices, qui quod ipse, dum mare eporare conabatur, non poterat, jam unitis viribus tentare audeant. Quis non varias aquas ingestas, jam calidas, jam frigidas, jam potum Cofè succedentem, jam vinum interpositum videns, prima rediisse existimet tempora, confusumque in stomacho prævideat Chaos, in quo

*Frigida cum calidis pugnant, humentia
siccis. (o)*

Non equidem jam nobis animus fuit, omnem plane aquarum medicatarum rejicere usum, tanquam ineptum & minus salutarem, abusum saltem, uti semper perniciosum, ita & hic noxium indigitare annisi. Hinc & pari modo jam pauca de potus Cofè nimio usu, eoque summe damno pro subjectorum præcipue & temperamentorum diversitate faciemus verba. Non igitur erit, cur mares & femellæ, pueri innuptæque puellæ timeant, non erit, cur vereantur nos in exilium inque Arabiam & extremam Indiam unde originem traxit ablegaturos potum Cofè, ipsis quippe nobis ejusdem
C usus,

(o) Ovid. Metam. L. I. v. 19.

ufus, modicus tamen arridet, adeo ut eundem nostris in terris vel maxime afferendum suadeamus. Hæc saltem nostra erit primaria & unica cura, ut noxas varias ex immodica Cofè potandi consuetudine oriundas enumeremus, ejusque amatores de iisdem vitandis præmoneamus. Hinc nec illi adhærebimus medicorum turbæ, qui nescio quo odio in potum hunc accensi eum omni modo exosum reddere studuerunt, quos inter Duncan, Hequetius & Simon Pauli (p) non ultimi sunt, nec eorum subscribemus sententiæ, qui nimia forsan ejus voluptate capti nectareo comparant potui, divinisque extollunt laudibus, ex quibus Helueticus, Andry, Bontekœ, Juisieu appellandi veniunt, sed media incedere via cum tutissimum habemus, hic quoque ex neutra stabimus parte, medicis autem rationibus nixi ea quæ proferemus probabimus, lectorum relinquentes arbitrio, num iisdem convicti ab ejus excessu abstinere, an vero eidem ulterius indulgere placeat. (q) Nostræ sententiæ stabilendæ

(p) Simon Pauli in Tract. de abusu Tabaci & Herbae Thee p. 56. hoc decoctum palato nostro æque gratum affirmat, ac vilium pyrorum Europæorum decoctum, wie eine hochteutsche Hoesel-Trübe.

(q) Erasmi Francisci ita loquitur: Wenn der Cofè sonst keine Würckung hätte, wår es doch diese, daß er derer Medicorum Stimme ändert, und unterschiedene Urtheile verdienet; Anfangs ward er durchgehends gelobet, das brachte ihn empor. Wie aber allzugroß Lob verdächtigt ist: so sungen die Gelehrten an, es mehr zu untersuchen. Simon Pauli ist zu hart, und schreibt gemeldeter Francisci, daß ihm einer, der obgedachten Simon Pauli gekennet, ver-

bilindæ succurrent duo artis medicæ firmissima fulera, ratio & experientia, quæ semper indissolubili nexu juncta uti medicas veritates detegunt & probant, ita & nostris dictis robur addent.

§. IX.

Præcipua itaque nostra erit cura, ut paucissimas partes Cofè constitutivas excutiamus, faciliore negotio nos noxas ab ejus abusu pendentibus declaratos autumantes. Chymico ergo igni committenda erunt grana Cofè. Novis autem ut superfedere possimus laboribus Du Four fecit industria, is quippe C. 8. destillationi exposuit libram unam granorum Cofè retortæ vitreæ lutatæ inclusam, dimidiam libræ partem phlegma spiritus & oleum explebat, capite mortuo quartam constituyente, quod reliquam quartam concernit partem, eandem quamvis junctura optime lutata evolasse, totumque laboratorium odore Cofè perfudisse refert. Olei itaque & phlegmatis præsentiam ignis detegit Chymicus, diversæ autem ab hoc oleo naturæ aliud produciatur oleum per infusionem, aquam simplicem integris Cofè granis affundendo, ex qua infusione prodiens tinctura viridis, unctuositatem in superficie natantem secum ducit oleosam, ab illo tamen oleo, quod destillando impetramus longe discrepans. Spirituosas ejusdem æque ac sulphureas moleculas præ-

C 2

sichert, er habe den Thee und Cofè nicht einmahl selbst probirt, sondern nur aus einer Passion verdammt, da er alle exotica verwarf. Dahero der König in Dänne-
marck Fridr. III. da er den Thee in seiner Gegenwart ver-
ächtere, zu ihm gesagt: Credo Te non esse sanum, welches
er erkläret, er glaube der Thee sey nicht gesund.

ter destillationem ipsa tostio & odor maxime penetrans manifeste produnt. Magnam denique ejus constituit partem eidem inhærens terra, cui mucilaginosæ aequæ ac alcalino-salinæ insunt particulae, hujus existentiam caput mortuum post destillationem residuum & nil nisi inspidam referens terram comprobat.

§. X.
 Variis itaque particulis cum constare sciamus fructum Cofè, non difficulter conjicere poterimus, non omnibus subjectis, nec omni naturæ eundem convenire; sinistram autem sovent sententiam, qui tum ejus usum nimium innoxium arbitrantur, tum asserti sui stabilimentum in proprio exemplo quærunt. Persuadentur hi Arabum relationibus, quos nutritionis promovendæ causâ hunc bibere credunt potum, cujus tamen usum & illi in voluptuarium commutarunt. Tantum itaque aberit ut panacæ nomen mereatur, ut potius loco universalis remedii salutaris ob abusum universaliter increbescentem universale damnosum nuncupandum sit potulentum. Calidioris temperamentum jam examinabimus subjecta, quibus natura vegetum & celeriore sanguinis donavit motum, hisce potum hunc suadere æque incongruum foret, ac si Jovis imitatores futuri ignes ignibus impari tamen cum successu compescere tentaremus, artis quippe regulis contrarium jubentibus. Dilutus magis potus isque tenuior ejuscemodi conducere poterit subjectis, quibus & sanguis crassior & ad orgasmum stasique pronus fuit. Fomitum autem cum

cum potus Cofè, quippe ob calorem & oleofitatem eidem inhærentem celeriori humorum præbeat motui, fanguinea maffa in rapidum citata fluxum quamplurimorum morborum fertiliffima fiet mater. Calidiores febres easque inflammatorias nominaffè fufficiat, quæ uti vel stagnantem fanguinem vel præter naturam celerius circulantem pro caufa habent: ita & non raro inflammationes, vaforum obftructions, imo denique extravafationes fanguinolentas infeliciffimos habent comites. Quærentes hinc audias de phlogofi nimia ægros, de fiti immenfa, doloribusque capitis vix compescendis, & quæ funt id genus alia mala, quibus figillatim enumerandis pagina vix fufficeret. Frigidioris itaque constitutionis hominibus modicum hunc potius concedendum effè potum vel fponde fua patet, quorum quippe fanguis tardius fluens calore corrigendus eft, & quorum fpiritus animales feigniores vegeto indigent motu. Huc referendi funt ii phlegma multum idque acrius generant, & fæpius morbis catarrhalibus a ferofa caolluvie & pituita lenta pendentibus divexantur. Quo magis enim iis frigus infenfum eft, quippe quod humores condenfando & eorum evacuationem impediendo vim morbi intendit, eo facilior materiæ vifcidæ & acris difcuffio erit fperanda, quæ uti interdum fole calore externo impetratur, ita ope potus calidioris eo felicius promovetur.

§. XI.

Egregiam hic Cofè potatoribus præberi occafionem potus fui adeo deamati laudes extollendi

haud difficulter conjicere licet. Etenim quæ de vi ejus calefaciendi concessimus, ea ad ejus abusum sub utilitatis specie excusandum applicare solent. Quantum hinc stomacho conducatur roborando ejusque calorem intendendo manibus pedibusque defendunt, neminem quidem hic contradicentem habentes, falso tamen ab hac virtute ad generalem ejus in omnibus usum concludentes. Non enim omnia quæ calida, quæ spirituosa, quæ oleosa sunt, stomachum roborant, nec omnibus calorem stomachi magis auctum conducere docet ratio. (r) Quæ itaque digestio ex voto succedit, nec pro ventriculi tono conservando quæcunque calida sunt, multo minus potus Cofæ concedendus est, acor quippe ventriculi si aquæ Cofetanæ ingestæ copia diluitur, degenerat, vimque appetitum excitandi, & cibos in chylum convertendi perdit, accedit & oleum quod unctuositate sua spicula acria menstrui stomachalis obtundit, & cum bonus sperabatur effectus, contrariam plane ostendit vim. Falluntur ergo & ii, qui vim nutriendi potui nostro adscribere audent, Turcarum opponentes exempla, vid. Du Four C. 3. quibus persuasum est, nutritionis tantam ei inesse virtutem, ut hausto eodem labores per integrum diem nullo cibo interposito continuare queant. Ii enim, qui-

(r) Solus calor ad concoquenda alimenta non sufficit, hinc & vis calefaciendi Cofæ inherere credita nihil facit ad stomachum roborandum vel cibos digerendos. Sic enim os ollæ aqua plene inclusum nulla ignis vi dissolvitur, mox vero in stomacho canis comminuitur.

quibus inter Turcas res domi est angustiior, quique opificum laboribus diem transigunt, aliquot vasculis Cofè mane haustis stomachum adeo satiant, ut diurnas defatigationes sine ulteriori cibo perferre possint. Hinc non cursorem, non militem esse docent itineraria, qui non compendiofo apparatu pro potu Cofè praparando & bibendo sit instructus, qualem asservari inter rariora horti Bossiani visu & admiratione digna curiosi mecum fitebuntur contemplatores. Vix vero vim hanc dici posse nutritivam, & quotidianum ejus usum stomacho conducere vel exinde patet, quod nec ipsi Turcæ hunc in finem eodem utantur potu, sed aliquando saltem, ubi necessitas ciborum impedit assumptionem. Falso hinc quæritur virtus stomachum satiandi in partibus pingvioribus mucaginosis, quippe quæ fermentum ventriculi cohibere quidem queunt, nutritioni autem promovendæ, si potus quotidie adhibeatur non sufficiunt. Nutrire tamen videmus aliquando potum Cofe cum lacte sumtum, injurii autem in lac esse videmur, si, quod ipsi tribuendum erat, Cofe usui solummodo adscriberemus. Cum enim nutritio sit alimenti in stomachum ingesti & motus peristaltici ventriculi & intestinorum, menstruique stomachalis ope in chylum & sanguinem conversio, an potus Cofe solus id præstare queat, merito dubitamus, perpendentes modo, quantillum sit, quod in ejus decoctione, ubi pulvis fundum petit, præter spiritum & oleum aquæ jungi solet, id quod vix in corporis substantiam cum spe nutritionis sufficientis feliciter

liciter converti aptum esse poterit. Lac vero si accedat, non opus est multis argumentis quibus vim nutriendi & chylum bonum præparandi evincere necesse habeamus. Quanta enim lactis & lacticianorum usus emolumenta infantibus æque ac adultis præstet, inter medicos vel me silente cunctos constat. Lacti hinc merito tribuendum, quod ipse est. Num itaque bene sibi consulant Europæi quando potui huic assuescunt, affirmare haud consultum ducimus. Unius quippe populi ad exemplum, cui usus ejus forsan conducit, non omnium terrarum incolas vivere posse ipsa docet ratio. Regionum scilicet orientalium clima, ipse vivendi modus, ciborum diversa indoles, cum longa a nostris differat provinciis, diversum quoque ex peregrinorum fructuum usu apud nos sperabimus effectum. Accedit & necessitas quæ Turcas ut de potu hoc frequentius usurpando solliciti essent, jubebat. Quicquid nempe a vino sperare poterant salubritatis, id ejus usu lege Mahometica prohibito a Cofe impetrare se posse persuasum habent. Substituendum autem erat in vini locum aliud quo delectarentur potulentum, cum quidem vinum præferant, eoque aliquando, cum Imperator Selimus ejus concederet usum egregie delectarentur; vid. Leonh. Rauwolf. Itiner. Cap. VIII. hisce tamen delictis posthac iterum privati Cofe subnectere coacti fuerint. Nec dubium est, quin sanitati suæ melius, quam nostrarum regionum incolæ consulant, prætereā enim quod necessitas & lex iis alium injunge-

bat potum, temperamenti quoque qualitas ipsi auxilio erit. Frigida namque & phlegmatica cum sint plerorumque Turcarum corpora, cumque ipsa gens leguminibus & fructibus multis vescatur, pro stomacho calefaciendo potum Cofe feliciter adhibere videntur, dum quod vini usu præstare non licet, aqua calida efficiunt.

§. XII.

Progredimur ad aliam noxæ speciem, quam in potus Cofe abusu deprehendimus. Quantum enim emolumenti ejus moderato usui concedimus, tantum detrimenti illi sentient, qui aquam Cofetanam eamque pulvere Cofe plus justo satiatam quotidie hauriendo, tempus cum sanitate perdunt. Sic sola aqua parvum modice ingurgitata cum viscerum laxitatem & atoniam conciliare valeat, quanto magis robur partium debilitabitur, ubi eadem terræ crassiori mixta adhibetur. Non mirum ergo, eos quibus non solum dies sed & hora, quam sine Cofe usu transigunt perdita videtur, effeminatorum inscribi catalogo. Consentit nobiscum Simon Pauli, inter Botanicos non ultimus, qui vires fructus Cofe diligenter excussit, v. Comment. ejus de abusu Tab. & Herb. The p. 31. Persarum producens vivendi modum, qui teste Oleario in Itinerar. Perf. & Moscov. L. V. c. 17. potu hoc eum in finem utuntur, ut vim generandi minuant, cum multis sese onerare liberis ipsis molestum sit. Hinc & non raro prorsus steriles & feminas & viros reddi, exemplo Sultani Machmud Casnim, qui cum potioni huic

D

nimi-

nimum fuerit assuefactus, uxorem plane averfari inceperit, ipsam itaque, cum equum aliquando castrationi destinatum cultro jam subjiciendum viderit, cum doloribus hisce liberari posse nec tanta vi opus censuisse, modo eidem largior præbeatur Cofe potus, unde certissime æque ac maritus suus frigidus evasurus sit, & ad generationem inhabilis. Hinc est, quod dictus autor Sim. Pauli odio fere inextinguibili in hunc potum incensus, eundem exulare plane e nostris regionibus debere consultius censuerit, quam ulterius tolerandum. Mitio rem expectare poterat ab hoc viro Cofe sententiam, qui causam sterilitatis sulphureis tribuit moleculis, quas, ne infra, ubi de sexu sequiori pauca faciemus verba, tædiofi fiamus, in easdem his inquirendo, ulterius indagabimus, utriusque sexui noxas ex iisdem oriundas demonstraturi.

§. XIII.

Producimus alia in scenam subjecta, potum hunc cum detrimento adhibitura. Sunt ii homines qui biliosorum veniunt nomine, & hinc ad melancholiam procliviores esse solent, & ii qui facillime pituitam generant, his quoque, quanto cum damno potui Cofe indulgeant demonstrabimus, id pro certo ponentes, eos, quibus per naturam largior bilis est proventus, vividum & rapidum sanguinis spirituumque experiri cursum. Cholericos enim omnes si consideremus, eos ad quæcunque negotia suscipienda promptissimos, ingenio celeri & felici pollentes, ira quanto cyus accensos reperiemus, luculento

indicio,

indicio, quantum in illis valeat humorum & spirituum exagitatione. Quæ cum ita sint, quid quæso iis potus calidior, vinum, & potus Cofe concedendus erit? cum liquorum vitalium cohibitione magis quam celeritate indigeant. Vim enim iisdem ipse quem antea demonstravimus calor infert, præterea & amaritudo fructuum Cofe similes in bile deprehendens partes eum iisdem unita amarorem adauget, cumque calore exsiccante conjuncta stomacho injuriam addit, nausis & vomitionibus biliosis crebrioribus ansam præbet. Falsum hinc & intempestivum quæritur remedium amaritudini succurrendi in saccharo adjecto, gratus enim hoc modo conciliatus sapor, ut aqua hæc plus siriatur efficit, adeo ut miseri homines, sicut mures, qui pulvere capiuntur dulci, dulcedine allecti immodice porent, bilemque & pituitam dulcium additione cumulent, etenim (s)

Dulcia se in bilem vertunt, stomachoque tumultum

Lenta parit pituita, (t)

& quam vis in subjectis pituitosis, quorum humores ob crassitiam viscidam ægre fluunt, diluentia merito commendentur, quippe quæ materiam spissam attenuant & ad evacuationem præparant, vix tamen potum hunc feliciter pro hoc scopo propinare, auctor esse velim. Sicuti enim ob oleum & dulcedinem

D 2 biliosis

(s) Horat. L. II. Sat. 2.

(t) De dulcium natura, usu & abusu vid. Dissert. Georg. Wolffg. Wedelii, Jenæ an. 1694. habita.

biliosis mali majorem addit fomitem: ita ratione terrearum molecularum, quibus vis adstringens inest, impuritates viscidiores antea jamtum collectas magis magisque incrassat, adeo ut iis, qui frequentius morbis catarrhalibus, rheumatismis, melancholia, & obstructione generis glandulosi laborare solent, minus tutum sit remedium. Constat nempe inter medicos, virtutem attenuandi & diluendi non nisi aquosis competere medicamentis; quæ vero aliis iisdem contrariis imprægnata sunt partibus, quales in fructibus Cofe deprehendimus, eadem quoque contraria pollere virtute certo persuademur, adeo ut aquam simplicem ipsi Cofe potui præferre consultius ducamus.

§. XIV.

Hæc eadem est ratio, cur male sibi consulere videamus hydroxicos, qui dum vasorum lymphaticorum obstructionem patiuntur & hinc non immerito eorundem vel metuunt vel jam experiuntur rupturam, ferique extravasationem non raro lethalem, inter alia potulenta, quæ vi diuresin promovendi & ferofam congeriem eliminandi pollere creduntur, Cofe finistre ramem adhibent, aquarum quippe quo plus sunt potæ plus ficientes usum. Quæ enim superiori positione proposuimus hic & causam indigere poterunt perversæ medendi methodi, quam hic subeunt adscitici, nil certius expectaturi quam delapsam in Scyllam dum Charybdim evitare allaborant.

§. XV.

§. XV.

Hifce certis & extra dubium pofitis, mirum certe non erit, fi videas tot tantosque ceteroquin egregii feliciffimique ingenii viros, eruditos, ftudiis noctes diesque operam navantes, attamen haud paucos macilentos, ante diem fenef, de infomniis querentes, tremulaque membra etiam dum adhuc vegeta fruuntur ætate non fine horrore fpectantium oftendentes. Graviter fane hallucinantur ii, qui folam caufam lucubrationibus, profundis meditationibus, vitæque fedentariæ, quam libris quos nocturna & diurna verfant manu, incumbentes degunt, adfcribendam ducunt. Nec rem acu tangunt, qui parciorem cibi potusque ufum macilentæ & fere hippocraticæ horum virorum faciei matrem autumant, quippe cum literati plenum credantur evitare ventrem, utilibus cogitationibus noxium, fpiritusque diffipantem. Compertum etenim eft, & hujus generis viros cibo potuque largiori oblectari, nec fuo novercari ftomacho; non procul autem a fcopo aberrabimus, fi caufam cur tot videamus literatos, quibus rara eft pinguedo, in confuetudine potum Cofe præter modum etiam dum laboribus & ftudiis immerfi funt bibendi ponemus, non quidem eandem unicam habituri maciei eorundem rationem, fed præcipuam tamen. Potu autem hocce non folum matutino utuntur tempore, eoque largiffimo, fed & tabaco adeo litant, ut ejus ufu omiffò fpiritus tardius accendi fenfusque fegnius agere arbitrentur, vel certe la-

borum tædia levari credant. (u) Salus hinc iisdem plurima in tabaco & Cofe quaeritur, utrumque omnes fere pofcunt, erudita canalibus ora admovent, publice multa docte proponentia, domi fumos atros Cofe proluendos fpargentia. O miferos eruditos! fanitatis propriæ ofores, fubtilis, fere dicam craffioris autochiriæ reos nuncupandos. Frufta quod impetrare moliuntur, fpiritus diffipant, quos colligere debebant, ftomachi impediunt concoctio- nem, caufam doloris ipfius gravativi non e longin- quo petituri. Unde tremor artuum, unde noctes infomnes, (x) non certe fofis profundis curis adfcri- bendæ, & cum calamitas fere nulla fine comite ir- ruat, dolores accedunt hypochondriaci, quibus producendis vita fedentaria fymbolam largiffimam confert. Infelices hos, quibus fanitas non eft curæ! fideliter eos monemus, ut principiis perverfæ hujus confuetudinis obftent, alienisque periculis, ut pro- priis fuperfedere poffint, cauti fiant, ne medicina fero parata effectû careat, cum malum poft hac nulla vi, nullo modo corrigendum per longas invaluit moras,

(u) Amatür maxime oblectationis & otii fallendi gratia, ad exem- plum Turcarum, qui magnam in eo conftituunt urbanitatem, adeo, ut officio deeffe videatur, qui cum non propinat. Mapp. in Differt. fupra cit. p. 20.

(x) Monachi (Deruis) & literati inter Arabes, quoniam vigiliis & preces nocturnas facili- ter, eodem utuntur, vulgus hinc ex fervore religiofo ufum ejus etiam apud fe introduxit, multas interdictiones adeo non curans, ut frequentiffime eundem abforbeat, & mulieres fi potus ipfis denegetur, caufam divortii in eo quaerant.

moras, difficillimum reputantes opus, naturam expellere, usque dein recurrentem.

§. XVI.

Quo minus vero perpercisse videamur sexui fequiori, scemellis, munditiei morumque elegantiaæ cateroquin studiosissimis, & de iisdem paucula monebimus, quipq; quas nescio an virorum seductas dicamus exemplo, an vero easdem, cum etiam sine magistro pravos discant mores omnesque consuetudines æmulari sibi gloria ducant, potum Cofe prius degustasse, & ut Eva mater, cui garrulitate & deliciarum amore similes facta sunt, Adamo pomum, sic viris patellas Cofe plenas propinasse credamus, dubii adhuc hæremus; id tamen pro certo habentes, eas cupitate potum hunc magna ut ajunt paropside hauriendi, totosque uno haustu evacuandi culullos viris non solum æquales esse, sed & ipsos aliquando longe antecellere. A quo tempore enim expectatissimus ille Cofe utendi modus apud nos invaluit, sedulo curam egere sollicita de cujusvis rei conservacione & propagatione muliercula, ne desideratus hic potus, omnium ore & consensu Nectareus habendus, detestationem forsan pateretur, vindictam ab eo sat gravem metuentes, si despectum hunc, palatis earum se subtrahendo ulcisceretur. Quanto hinc cum gaudio tunc exceptus fuerit, haud difficulter conjicere possumus, cum hodiernis adhuc temporibus nec in desuetudinem abjerit, nec nauseam iisdem pepererit, omni potius cum veneratione

neratione quotidie bibatur, suæque bonitatis æterna capiat elogia, gratissimus semper hospes, qui nec post tres dies vilescit, sed in omne se ingurgitatum iri ævum certissimam concipit spem. De novo etenim apparatu ejusdem comparandò omnes videas anxias mulieres, ut habeant, quod inter colloquia quotidiana, dum conventiculis suis vacant, sermonibus immiscere possint, feliciori cum successu se confabulationibus interesse posse autumantes, cum tamen hoc remedio sine silentii metu superferedere possent, siquidem mulieri

per se lingua soluta est

Qua responsa, etiam non rogata parat.

Attamen, si non inveniendis discursibus, facilitandis tamen iisdem conducere creditur potus Cofe. Ariditas enim faucium, continua garrulitate excitata medelam poscit, dulci hoc in potu optime inveniendam. Tunc demum, disertas & sine hoc potu mulierculas catervatim audias non sine strepitu varia nova commemorantes, fabellas narrantos, societatem hesternam, ipsos tandem viros traducentes, lusum infelici cum successu susceptum deplorantes, denique loquendo aliquantulum de lassatas, quamprimum lusus mentio facta est, lusum post potum parantes, inque hoc Ennium patrem æmulantes, qui

nunquam nisi potus ad arma (y)

nec vero inter ipsas chartas lusorias potandi cessat
avi-

(y) Horat. Epist. L. I. Ep. XIX. v. 7.

ditas, sed famulantes ancilla plenis manibus indefinenter apportare iubentur pultaria, Cofe repleta, femperque ad primum nutum (z)

vocatus adest calida gelidaque minister.

dicentum autem & his est, quanto cum sanitatis dispendio potu hoc abutantur & quantopere modum tenere ignorent. Surdis me quidem narraturum fabulam auribus praescio, atramen narrabo, ne prorsus insciae sint malorum, quae immodicam hanc vivendi rationem comitantur. Oeconomica hic merito primum occupare debebunt locum damna, quae non infima certe sunt, quippe cum decoquendo hunc potum insatiabiles potrices, virorum aliquando decoquere facultates non verentur, majori potus hujus desiderati amore quam virorum consortio captae, eum quippe adeo aestimantes, ut cum eodem vivere ament, cumque eo libenter obire cupiant, curas domesticae rei quae iisdem cordi esse debebant, potu hoc dispellentes, quem iisdem fugandis aequae aptum judicant ac vinum, de quo Poeta canit: (a)

vino pellite curas,

Cras ingens iterabimus aequor.

O prodigas tales foeminas! quae suo alias incitant exemplo, ut sumtus rei familiari impendendos ad delicias damnosae parandas adhibeant, nec se ad illum

(z) Juven. Sat. V. v. 63.

(a) Horat. Carm. L. I. v. 31.

illum quem fors & conditio iisdem dedit, metiantur modum, censum percuntem non sentientes, ac si (b)

exhausta redivivus pullulet arca

Nummus.

Non prolixi hic erimus in recensendis variis dispendiis ad rem familiarem spectantibus, quippe medicorum munere fungentes potius ea quæ corpori scemineo nocent potui Cofe assuefacto, enumerabimus, ne culpam medicorum quævis indulgentium incurramus. Adibimus itaque puellas, in faciei venustate conservanda & colore vegeto, quo magis sibi & aliis placeant acquirendo, curam omnem ponentes, iisdem, cum pulchritudinem pro idolo habeant, ostendemus, qua ratione potus Cofe quem diligunt eas dedecorare valeat. Virgines hic præcipue optarem causas audientes, cur faciei remedium in cosmeticis quærere necesse habeant, quorum ope facies rufas & flavedine tinctas dealbare purpureoque miscere colore student. Sumtibus hisce parcere discant, si modo pravo Cofe potandi mori valedicere lubeat. Placebunt magis imposterum amatoribus suis, naturalem faciei referentes colorem, fucatasque genas comparandi labore superfedebunt, ne de iis ulterius dicatur quod Clitipho Chremeti objiciebat,

rufamme illam virginem? (c)

quid enim magis quam deformis facies ex instituto com-

(b) Jun. Sat. VI. v. 361.

(c) Terent. Heaur. Act. V. Sc. V. v. 17.

comparata virginem dedecebit? cui per potum hunc fuscum infuscatæ & metamorphosin Ovidianam subiisse creditæ merito illud Virgilianum

O virgo nova mihi facies inopinaque venit,
 acclamandum esset. Hunc effectum autem abufui potus Cofe vel maxime deberi admodum est probabile. Quis enim nescit sanguinis motum præternaturalem, vel tardiozem vel celeriozem esse, illumque a crassioribus, hunc a subtilioribus moleculis & rarefactione massæ purpureæ dependere, utrumque autem morbosi status originem esse. Lento motui fomes largissimus per increffantia esculenta vel potulenta, terreas & gelatinofas partes gerentia præbetur, æque accitator cursus spirituosus, calefacientibus, oleoso-volatilibus & sulphureis debetur. Utrumque pro subjeftorum diversitate a potu hoc expectare poterimus. Unde enim est, quod tot pallidas, chlorosi laborantes, tributi lunaris nullum vel irregularem eumque exiguum proventum habentes, & cachecticas nostra præcipue alat Lipsiæ puellas, nisi communem iis potum pro causa palmaria ponamus? Unde tot morbi acuti? quorum originem nobiscum Celeberrimus Hofmannus in potus hujus excessu ponit, neruoso quippe generi inimicissimo & eidem debilitando admodum apto. vid. ei. Medic. System. quam allegat Sim. Paulus Hilscher in Propemptico de abufu potus Cofe in sexu sequiori p. 7. Pro diversitate tamen naturæ & individui diversum quoque & contrarium priori, æque tamen noxium in iis deprehendimus effectum, quibus celerior incen-

ditur sanguinis motus. Dissipantur autem spiritus vitales, & humores rarefacti impediuntur, quo minus justo ordine & cursu ad eas deferri queant partes, quibus nutriendis sunt destinati. Ut taceam, bilem calore magis magisque intendi, cum constet calidorum usum miscelam uti omnium humorum, ita & bilis cum sanguine augere, & hinc flavos femellarum vultus, ictericos fere referentes eo minus mirari conuenit, flauedine nempe ad superficiem cutaneam impetuose propulsa. (d)

§. XVII.

Organis autem porro generationis infensum sistimus potum Cofe, eadem enervando & tono justo privando. Sulphuris hic effectus tribuendus erit in existentia, utpote quod agilitate sua igneque clandestino organis sensim paullatimque stuporem inducit, novorum spirituum affluxum impediendo. Nullum autem sulphur sine acidis concipi poterit particulis, hæ autem humores & vasa constringendo &

(d) Beatus Rivinus purpuræ, antehac non adeo frequenter observatæ, crebriore autem potus Cofe usu introducto nunc omnes fere puerperas invadentis causam in saccharo adjecto ipsiusque potus abusu ponit, & in genere morbis exanthematicis scorbuticisque fomitem præberi non sine ratione putat, materiam quippe malignam in massam sanguineam propulsam per cutem efflorescere. Vid. Joh. Andr. Fischeri Dissert. de Potus Cofe usu & abusu, Erford. 1725. habit. p. 17. 18.

& inspissando, imminuendi & exsiccandi produnt vim, quidni ergo & organa generationi dicata eadem fata pati posse metuamus? Objicientes quidem prævideo eos, qui caloris vim in agilitate concilianda ponunt, unde & Venerem languidiorem vel plane frigentem sulphureis Cofe particulis minime imputandam esse insciis & credulis facillime persuaderi posse opinamur, attamen si probe perpendamus, præfentes & veteranos spiritus hanc quidem agilitatem sentire, novorum vero accessum impossibilem reddi, facilius nostræ subscripturos habebimus sententiæ. Persas vivos producimus testes, qui hoc potu immodice delectantur, non tantum ut palato suo satisficiant, sed & ut procreationem nimiam prolis impediant, cum liberis nullam operam, magnam vero voluptati dent, sterileque conjugium, quamvis Turcarum more polygamiam colant, fecundiori præferant. Quod ergo maribus Persarum evenire fides historica æque ac ratio probat, id & scemellis nostris pariter ac viris accidere posse non est cur dubitemus. Caveant itaque, ne ob frigidiorum Venerem studio conciliatam virorum pariter ac mulierum frontes posthac monstri quid alant!

§. XVIII.

Tandem &, antequam desinant nostra qualiacunque circa potus hujus abusum monita ratione & experientia comprobata, nã atres adimus, ut his forsã argumentis convictæ de veritate eorum quæ diximus,

E 3

aqua

aqua Cofetana impofterum modice uti incipiant, vel fi non fuerint, certo credant, fe fero tandem proprio cum periculo noxas prædictas ubi expertæ fuerint, intemperatum suum potandi cacoëthes ejuraturas. Id faltem ab iis impetrare optamus, ut pravam hanc confuetudinem infantes adhuc tenellos docere differant. Dolendum certè, infantum corpuscula mature nimis aqua obrui & fic incremento privari, ipfosque fere Cofe prius quam lac maternum, illis falubrius futurum, degustare cogi. (e) Crambem bis coactam apponere non constituimus, argumentis proribus sententiam nostram corroboraturi. Et enim cum adultis ejusdem damnosum proposuerimus usum, quanto magis iisdem perniciosum quilibet judicabit fore, quibus adhuc infirmum est corpus, potui huic cum euphoria assumendo minime idoneum. (f)

§. XIX.

Sufficiant hæc breviter, quantum festinans concessit calamus, de abusu potus Cofe proposuisse.

(e) Hoc discunt omnes ante alpha & beta puella. Juv. Sat. XIV.

(f) Galenus L. V. de sanitate tuenda, pueris vinum nocivum dicit, quoniam ignis igni adderetur, hinc Plato ejus usum ad annum ætatis XVIII. interdixit. Vino enim forma perit, vino corrumpitur ætas. Hoc & præceptum ad Cofe usum ob pariter damnosum effectum in infantibus applicandum erit.

fuisse. Plura commemorare tempus prohibuit. Quamvis enim uberius de hac materia differere animus erat, cum multa circa historicam & medicam tractationem collegerim, hic tamen subsistendum erit in aliquali malorum enumeratione, quæ ii qui nimio potus sæpius commemorati desiderio capti sunt, metuere possunt. Sicut autem omnia jam dicta de immodico & sine discrimine adhibito usu ejusdem intelligenda cupimus, ita & vel sua sponte patet, multum emolumenti ad modicos ejusdem potatores redundare, cum eum egregiis virtutibus medicamentosis pollere sit in propatulo. Singulares ejus jam enarrare effectus nec constituimus, nec propositi ratio concedit, præcipue cum ea quæ jam tradidimus, eruditorum sufficere posse disquisitioni judicemus. Si lectoribus, id quod speramus, placuerimus, quas nobis servavimus meditationes & observationes ubi tempus & occasio permittent, in lucem tradere instigabimur. Hoc denique optantes, ut ii quibus sanitas cordi est, abusu rei tam noxiæ abstineant, turpe reputantes civibus esse, si in republica, pace optima gaudente, plures gulam quam gladium occidisse dicatur.

RESPON.

RESPONDENTI

PRAESES

Unitis jam viribus VIR CLARISSIME, inverteratam perstringere conamur consuetudinem, pugnam susceptri non levem, cum multis rem habituri adversariis. Quid ni inter amatores porus Cose adeo aestimati praecipue famellarum metuamus arma, minas, objuraciones? Atamen dum metuamus, modo non sentiamus. Lingua non ense pugnant, casque aliquot pocillis potu Cose repletis, quibus ora loquacia obturare poterimus, mox sopiemus. Non enim placet cum iis in palestram descendere, virorum expertorum expectantes disquisitionem. Laudo interim tuum mecum dimicandi studium. Dexteritatem tuam, quam tum privatim, tum publice jamtum exhibuisti multis hic extollere encomiis tua prohibet modestia. Age ergo, & quam de te omnes boni concipiunt spem, imple. Perge, quam cepisti amatore Meditrinam, imprimis floram tuam, certissimaque tandem laboris & studiorum tuorum laudabilium expecta praemia. Habebit dein Lipsiae tua, Parentes tui amantissimi omnesque boni, de quo in sinu gaudere queant. Vale, mihi que fave. Dab. Lips. d. VII. Id. Jun.

M D C C X X X I I I .

00 A 6326 (1)

VD 18

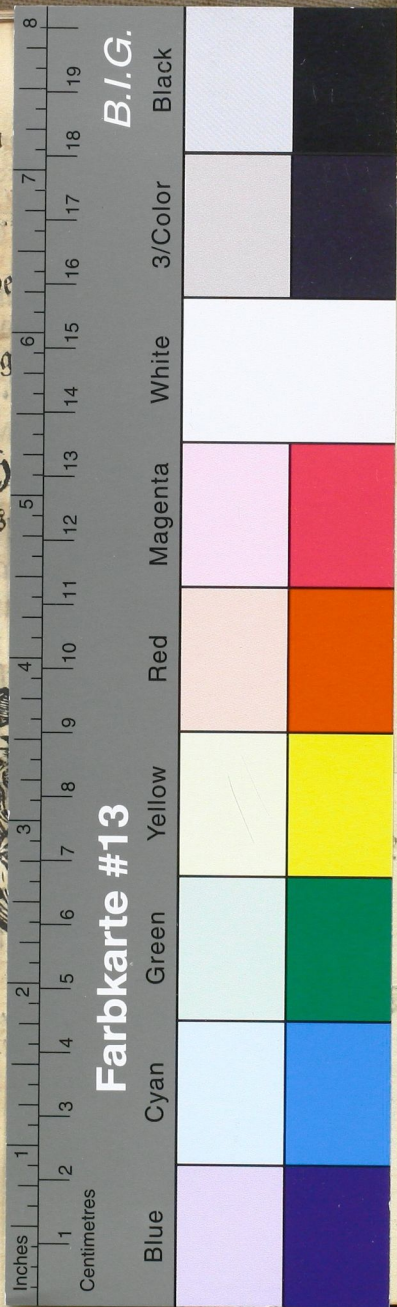
ULB Halle

3

004 103 416

B.I.G.

Farbkarte #13

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black

DE
POTVS COFE ABVSV
CATALOGVM MORBORVM
AVGENTE

GRATIOSISSIMÆ FACVLTATIS MEDICÆ
PERMISSV

PRO LOCO

IN EADEM ALIQVANDO OBTINENDO
EX MORE DISPVTABIT

ANTONIVS GVILIELMVS PLAZ

PHIL. ET MED. D.

HORIS POMERIDIANIS

RESPONSVRO

JOANNE GOTTLIEB GLEDITSCH

LIPS.

PHILOS. MAGISTRO.

AD DIEM XII JVNII M DCC XXXIII.

RECUSA

LIPSIAE M DCC XLIV.

20.

